

mini przewodnik

free

+ współrzędne gps

po!skaniezwykla
masa miejsc godnych uwagi

Trasa wycieczki: Kościoły w kratę na wschód od Gorzowa

czas trwania: 5 godzin, typ: samochodowa, liczba miejsc: 8, stopień
trudności: bardzo łatwa

wydrukuj i zabierz na wycieczkę!

Opis wycieczki

Okolice Gorzowa Wlkp. turystycznie są raczej mało popularne, a szkoda, bo to naprawdę urokliwe tereny. Proponuję niezbyt długą, ale malowniczą wycieczkę, której głównym tematem są kościoły szachulcowe i piękne okoliczności przyrody, z jakimi zetknąć się można w znajdujących się przy trasie rezerwach. Bazę możemy założyć w Gorzowie, bo tu z pewnością nie zabraknie nam miejsc do spania ani lokali z dobrym jedzeniem (np. za dosłownie kilka złotych posiłek się można w małym barze Agata, dokładnie naprzeciwko dworca PKP).

Zaczynamy od Santoczna z dość oryginalnym, bo utworzonym w dawnym hutniczym magazynie kościołem. W pobliżu znajduje się pomnik pierwszowojenny i lapidarium poewangelickie. Stąd przez Zdroisko (rezerwat Zdroiskie Buki), gdzie warto rzucić okiem na oryginalny, pierwszowojenny pomnik wraz z lapidarium i niezwykle klimatyczne miejsce w pobliżu starego młyna, udajemy się do Janczewa. Oglądamy tam kościół starannie wyremontowany za środki zebrane przez parafian (pani mieszkająca w domu pod nr 15 chętnie pokaże wnętrze świątyni).

Następnie jedziemy do Galewa, gdzie w centrum wsi stoi równie piękna świątynia z ozdobnymi rzygaczami. Kolejny punkt naszej wycieczki to Santok. Możemy pojechać tam asfaltową drogą nr 158, ja jednak proponuję zjechać z niej w gruntową, prowadzącą prawie równolegle, tuż za nowo wybudowanymi domami. Pięknym wąwozem z oszłamiającym widokiem na dolinę Warty i santocką wieżę widokową zaprowadzi nas ona przed „kolejowy” kościół w Santoku (po drodze miniemy stary cmentarz).

Po przejechaniu pod zbudowanym w 1935 r. wiaduktem kolejowym skręcamy w lewo. Szachulcowa wieża dzwonna, będąca jedyną pozostałością po dawnym kościele widoczna będzie po naszej lewej stronie. Tuż obok stoi jeden z najstarszych we wsi szachulcowych domów. Ulicą prowadzącą w kierunku Warty dotrzemy do przeprawy promowej i znajdującego się naprzeciw niej muzeum. Samochód zostawiamy na parkingu i przepływamy na drugą stronę rzeki. Tam oglądamy pozostałości wczesnośredniowiecznego grodu i robimy sobie krótki spacer pieszy po rezerwacie Santockie Zakole. Jeżeli nie uda nam się wybrać proponowanej trasy i z Galewa pojedziemy do Santoka drogą asfaltową (poprowadzoną w innym wąwozie), po przejechaniu pod wiaduktem należy skręcić w prawo.

Po obejrzeniu dzwonnicy i muzeum zawracamy i przez most nad wpadającą do Warty Notecią udajemy się do Starego Polichna, gdzie mamy do obejrzenia kolejny szachulcowy kościół i przerobiony na kapliczkę pomnik poległych w I wojnie. Stąd proponuję cofnąć się do Santoka, by wrócić do Gorzowa wyjątkowo malowniczą drogą lokalną, wytyczoną pomiędzy nasypem kolejowym a Wartą. Jest wąska, pokryta równiutkim asfaltem i prowadzi równolegle do rzeki w bardzo bliskiej od niej odległości.

Jeszcze jedna informacja o trasie jest o wiele krótsza od wyznaczonej przy pomocy programu. Ze Zdroiska do Janczewa wiedzie malownicza droga przez las z pominięciem Różanek i Wawrowa. Z pewnością nie jest dłuższa niż 5 km, całkowicie i bez problemu przejezdna, a w dodatku wyprowadza nas prosto na janczewski kościół.

Program wycieczki

Santoczno

Pierwsza maszyna parowa i kościół w hutniczym magazynie

Santoczno to nieduża wioska w pobliżu Gorzowa, położona nad rzeczką Santoczną i rynnowym Jeziorem Mrowinko. Przed 1765 r. był tu młyn, a na jego miejscu w drugiej połowie XVIII w. zbudowano hutę żelaza. W okresie wojen napoleońskich produkowano w niej kartacze (pociski rozpryskowe) dla pruskiej armii. Ciekawostką jest, że to właśnie tutaj powstało kilka części do Fauermaschine – pierwszej niemieckiej maszyny parowej. Na pamiątkę tego wydarzenia ustawiono w Santocznie głaz z jej podobizną.

Rozwój przemysłu spowodował, że do miejscowości przybywali wciąż nowi pracownicy. Coraz wyraźniej rysowała się potrzeba budowy kościoła. Nowi parafianie nie posiadali na to wiele funduszy, więc za zgodą Fryderyka II już dwa lata po powstaniu huty (w r. 1767) zaadaptowali na cele religijne jeden z jej dawnych magazynów. W latach 1780-1782 powiększono nietypową świątynię, dobudowując przy okazji klatkę schodową prowadzącą na chór i poddasze. W latach 1818-1819 wybudowano szachulcową, ozdobną wieżę i wtedy magazyn zaczął wreszcie przypominać prawdziwy kościół. W świątyni pojawiły się organy, w wieży dwa sprowadzone z Berlina dzwony, które wiszą w niej do dziś. Po wojnie zniknął pierwotny ołtarz ambonowy, ławki ustawiono w sposób stosowany w świątyniach katolickich, ale empory boczne, okalające niemal całe wnętrze, zachowano.

Od 13.09.1946 kościół nosi wezwanie Przemienienia Pańskiego. W 1976 r. został wpisany do rejestru zabytków pod numerem L-339/A. Świątynia jest zadbane. Na poddaszu znajduje się Izba Pamięci z eksponatami dotyczącymi historii miejscowości. Na placu przed kościołem stoi ciekawy w formie pomnik pierwszowojenny. Niedaleko utworzono niewielkie lapidarium nagrobków ze zdemastowanego ewangelickiego cmentarza. Santoczno ma już za sobą przemysłową przeszłość. Nie ma huty i wielu związanych z nią budynków. Rozebrali je powojenni osadnicy z Wileńszczyzny. Jest za to cisza, spokój i całe mnóstwo letniskowych domków. Krzyżują się tu turystyczne szlaki piesze, rowerowe i kajakowe. Okoliczne jeziora obfitują w ryby, lasy są pełne grzybów. Po prostu świetne miejsce na wypoczynek.

52°50'40"N 15°21'24"E | na mapie:A

Zdroisko

Wieś o niezwykłej historii

Mieszkańcy mówią o niej:

Zdroisko – stąd wszędzie mamy blisko.

Tu las, jeziora, rzeka,

tu spokój na ciebie czeka.

Atutów mamy wiele

– na co dzień i na niedzielę.

Tu nigdy się nie nudzisz
wśród przyjaznych ci ludzi.

Dzisiejsza wieś letniskowa, nazywana nie bez kozery sypialnią Gorzowa, ma za sobą hutniczą przeszłość. Leży nad Santoczną, prawym dopływem Noteci, i niemal ociera się o rezerwat Zdroiskie Buki. Nad rzeczką istniał kiedyś młyn, który – podobnie jak w nieodległym Santocznie – przekształcono w hutę żelaza (1770 r.). Podczas wojen napoleońskich produkowano w niej kartacze. W okresie międzywojennym prowadzono w Zdroisku zgoła odmienną działalność – znajdowała się tu spora plantacja borówki amerykańskiej.

Dziś śladów borówki ani huty już się nie znajdzie, jednak o przemysłowej przeszłości Zdroiska wspominają głazy ustawione tuż przy głównej drodze z Gorzowa na Gdańsk. Umocowano na nich specjalne tablice z opisami dawnej świetności. W przebudowanej stodole urządzono ciekawą izbę historyczną, są pozostałości dawnego cmentarza ewangelickiego w formie lapidarium i dość oryginalny pomnik pierwszowojenny. Są też mieszkańcy, którzy dbają, aby żyło się tu ciekawiej.

Od kilku lat organizują w swej wsi Wakacyjne Spotkania Kulturowe. Wioska rozłożyła się w otulinie Barlinecko-Gorzowskiego Parku Krajobrazowego. Oprócz urokliwej rzeczki ma w okolicach aż cztery jeziora: Nierzym, Przecięte, Wełmino Duże i Wełmino Małe. Na jej terenie zlokalizowano ośrodek wypoczynkowy i wypoczynkowo-szkoleniowy. Bardzo blisko stąd do gorzowskiego kąpieliska miejskiego OSiR- u. Spacer po okolicznych lasach pełnych grzybów i jagód dostarczą także innych emocji - w wielu miejscach natrafic można na pomnikowe okazy drzew. No i

bardzo blisko stąd do rezerwatu Zdroiskie Buki.

52°49'12"N 15°23'22"E | na mapie:B

Janczewo

Filialny kościół szachulcowy (1735)

Janczewo to dawna posiadłość rycerska. Począwszy od XIV wieku wielokrotnie zmieniała swoich właścicieli. W XVII wieku, w czasie wojny trzydziestoletniej, została doszczętnie spustoszona. Skala zniszczeń była tak wielka, że jeszcze dziesięć lat po tej wojnie we wsi było tylko dwóch chłopów. Miejscowość podźwignęła się jednak. Mało tego – stała się centrum wielkiego majątku obejmującego okoliczne wsie Wawrów, Santok i Gralewo.

W latach 1733-1735 na miejscu starej, zniszczonej przez pożar świątyni z XIV wieku wzniesiono z fundacji Rudolfa von Schöninga nowy kościół. W 1880 roku dokładnie go odnowiono, a trzy lata później został zlikwidowany przykościelny cmentarz. W 1921 roku poddano dokładnej konserwacji wnętrze kościoła. Po drugiej wojnie światowej dostosowano go do potrzeb wiary katolickiej, usuwając m.in. ambonę z ołtarza. Wiodło mu się już niestety nieco gorzej. W 1995 roku – z uwagi na zły, groźący wręcz katastrofą budowlaną stan techniczny budowli – kościół zamknięto. Konserwator zabytków nakazał przeprowadzenie kapitalnego remontu, jednak zbieranie środków trwało wiele lat. Nabożeństwa odbywały się w pomieszczeniach byłego folwarku, a kościół powoli popadał w ruinę. Wydawało się, że nic mu już nie pomoże.

Zdesperowany proboszcz parafii ks. Adam Szuster zwrócił się o pomoc do mieszkańców parafii. Utworzono Fundację Na Rzecz Odbudowy Zabytkowego Kościoła pw. MB Królowej Polski w Janczewie. Ze sprzedawanych wśród parafian cegiełek udało się zebrać znaczną kwotę, resztę dofinansował Urząd Marszałkowski. Wiosną 2005 roku przystąpiono do odbudowy zawalanej kruchty, a już w sierpniu 2006 roku ponownie poświęcono wyremontowaną

świątynię. Renowację zegara sponsorowali dawni mieszkańcy Jahnsfelde. W latach 2007-2008 odbudowano ogrodzenie i uporządkowano teren przykościelny.

Kościółek jest piękny. Zachowały się w nim: precyzyjnie odrestaurowany barokowy ołtarz (z herbem rodziny Schöning w zwieńczeniu), prospekt organowy z fisharmonią, empora boczna i empora kolatorska (pańska) nad wejściem. W pobliżu ołtarza umocowano tablicę pamiątkową, na której wymienieni są wszyscy tutejsi proboszczowie, począwszy od roku 1576. Świątynia wpisana jest do rejestru zabytków pod nr KOK-I-634/63 i 86/76. W 2007 roku inwestor, czyli Fundacja Na Rzecz Odbudowy Zabytkowego Kościoła pw. MB Królowej Polski w Janczewie uzyskała nagrodę „Modernizacji Roku”.

52°45'24"N 15°20'52"E | na mapie:C

Gralewo

Szachulcowy kościółek (1708)

Wieś znana jest z kilku wczesnośredniowiecznych znalezisk. Jeszcze w XIX w. (lata 1818 i 1896) odnaleziono tu skarb z 985 r. i lat 1060-1070. Były to gliniane garnki wypełnione monetami, plecionymi naszyjnikami i tarczowatymi wisiorami pochodzenia miejscowego i skandynawskiego. Nie ma w tym nic dziwnego, ponieważ przebiegał tędy ważny szlak handlowy.

Sama wieś jest nieco starsza. Pierwsza wzmianka o niej pochodzi z 1337 r. i prawdopodobnie także już w XIV w. istniała tu świątynia. Na jej miejscu wybudowano w latach 1708-09 nowy kościół. Zajął się tym majster Adam Kinitz z Barlinka. Wewnątrz zachowała się inskrypcja z jego nazwiskiem i datą budowy. Początkowo kościół nie posiadał wieży. Dobudowano ją w 1780 r., a później dodatkowo podwyższono o latarnię zwieńczoną strzelistym hełmem. W wieży zachowały się dwa dzwony z pierwszej połowy XVIII w. (jeden być może nawet XVII-wieczny), a w kościele – cenny ołtarz w formie tryptyku fundowany przez

von Schöningów z Janczewa. Wykorzystano w nim wcześniejsze, XVI-wieczne rzeźby.

Pierwotnie ołtarz był ambonowy. Po 1945 r. usunięto z niego kosz, a w latach 1997-2000 poddano gruntownej konserwacji (wraz z całą świątynią). Kościółek jest niezwykle zgrabny i zadbane. Na zewnątrz rzucają się w oczy oryginalne i chyba niezbyt typowe dla tego typu budowli ozdobne rzygacze.

52°45'00"N 15°23'06"E | na mapie:D

Santok Ryglowa dzwonnica (1769)

Drukondygnacyjna dzwonnica, stojąca przy równoległej do Warty ulicy, jest jedyną pozostałością po dawnym, ryglowym kościele z 1724 r. Świątynię rozebrano w związku z budową linii kolejowej Gorzów-Krzyż. Stary kościół pozostaje już tylko we wspomnieniach, ale dostawiona do niego w 1769 r. wieża dzwonna o wysokości ok. 10 m ładnie góruje nad okolicznymi domami. Chorągiewka na jej szczycie wskazuje datę budowy.

Dzwonnicę poddano rekonstrukcji na początku lat 90. XX wieku. Za jej uratowanie przyznano nagrodę I stopnia Ministerstwa Kultury i Sztuki w konkursie na najlepszego użytkownika obiektu zabytkowego. Obiekt wpisano do rejestru zabytków pod nr KOK-I-644/63 i 94/76. W ostatnich latach odnalazły się - uważane za zaginione - gotyckie figury św. Barbary i św. Magdaleny pochodzące pierwotnie z nieistniejącej już świątyni. Można je obejrzeć w samym centrum Berlina, w tamtejszym Kościele Mariackim.

52°44'06"N 15°23'50"E | na mapie:E

Santok Klucz do Królestwa Polskiego

Pierwszy gród w Santoku, istniejący być może już od VIII w., został prawdopodobnie zdobyty i zniszczony przez wojów Mieszka I. Wkrótce potem na jego miejscu wybudowano drugą, znacznie większą warownię, składającą się z grodu głównego i podgrodzia, którą Gall Anonim nazwał "kluczem i strażnicą królestwa polskiego". Przy budowie nowego grodu zastosowano tzw. konstrukcję hakową, co wyraźnie wskazuje na jego piastowską genezę. Była to zmodyfikowana wersja tradycyjnej przekładki: na niektórych drewnianych belkach ułożonych prostopadle do biegu wału pozostawiano na końcu kawałek ściętego konara, czyli naturalny hak, zapobiegający wysuwaniu się ułożonych powyżej belek równoległych do linii wału.

Znaczenie grodu wynikało z jego położenia na północno-wschodnim krańcu Wielkopolski, w widłach (czyli w "sątku") Warty i Noteci. W 1266 r. opanowali go margrabiowie brandenburscy i włączyli do Nowej Marchii. W polskich rękach znalazł się jeszcze przejściowo za panowania Przemysła II i w ostatnich latach rządów Kazimierza Wielkiego. Na trwałe wrócił do Polski dopiero w 1945 r.

Dzisiejszy Santok to duża wieś gminna, która ciągnie się wąskim pasem wzdłuż północnego brzegu Warty. Pozostałości dawnego grodu, w postaci imponujących ogromem i rozległością wałów ziemnych, znajdują się po południowej stronie rzeki, mniej więcej na wysokości Muzeum Grodu Santok. W muzeum warto zobaczyć zabytki wydobyte podczas prac archeologicznych prowadzonych na grodzisku na przełomie lat 50. i 60. XX w. w ramach przygotowań do obchodów milenium państwa polskiego. Jest tutaj również makieta grodu, która daje wyobrażenie o jego potęgde.

Po obejrzeniu wystawy można udać się promem na grodzisko. Obiekt ma ok. 200 m średnicy, co już samo w sobie jest ewenementem, bo przeciętny gród słowiański z

czasów plemiennych był co najmniej dwa razy mniejszy. Ostatnio wznowiono tutaj badania archeologiczne, których celem jest przede wszystkim zweryfikowanie chronologii santockiej twierdzy przez zastosowanie metody dendrochronologicznej. Polega ona na dokładnym pomiarze szerokości przyrostów drewna w pozyskanych próbkach, dzięki czemu można niekiedy ustalić moment ścięcia danego drzewa nawet z dokładnością do pół roku! Prace te mają być wstępem do planowanej częściowej rekonstrukcji grodu.

52°44'15"N 15°24'37"E | na mapie:F

Santok Santockie Zakole

Santockie Zakole to rezerwat o powierzchni prawie 455 ha utworzony w 1998 r. dla zachowania pozostałości lasów łągowych oraz ochrony miejsc łągowych ptaków wodno-błotnych. Jak sama nazwa wskazuje, położony jest w zakolu Warty, pomiędzy Borkiem (na jednym jej brzegu) i Santokiem (na brzegu drugim). Zajmuje część lewobrzeżną pięknego łuku rzeki. Na jego teren można się dostać, przepływając promem właśnie z Santoka lub robiąc sobie interesującą wycieczkę koroną wału od Borka do wspomnianej przeprawy promowej.

W każdym wypadku jest to trasa do pokonania pieszo lub rowerem. Samochód można zostawić w pobliżu kościoła w Borku. Ponieważ Santockie Zakole położone jest na terenach zalewowych Warty, bywa, że nie wszędzie można dotrzeć. W niektórych miejscach bywa grząsko, zwłaszcza na przedwiośniu – wtedy lepiej zrezygnować z pokonywania całej trasy i zadowolić się spacerem po wale lub wędrownką w okolicach santockiego grodziska wczesnośredniowiecznego.

Miejsce jest niezwykle urokliwe: starorzeczka, oczka wodne, kępy lasu i łąki, na których pasą się krowy i konie. Wcale nietrudno o spotkanie z bobrem, sarną czy daniem. Ptactwa wodnego i polującego są tu całe rzesze.

Niesamowite wrażenie robi kępa dębów szypułkowych o imponujących rozmiarach. W większości oznaczone są jako pomniki przyrody i – chociaż niektóre zakończyły już swój dostojny żywot – nadal zachwycają. Poważnie nie są naprawdę malownicze. Pomników przyrody jest na terenie rezerwatu aż 220, a ptasich gatunków można tu zaobserwować aż 177. Po rezerwacie prowadzi ośmiokilometrowa ścieżka dydaktyczna oznakowana wizerunkiem dębu. W jej ciągu rozlokowano głązy z inskrypcjami opisującymi ciekawe pod względem przyrodniczym miejsca oraz zabytki historii. Najlepiej po prostu trzymać się jej, wtedy nikt się nie zgubi i nie będzie stanowił zagrożenia dla otaczającej przyrody.

52°43'49"N 15°24'39"E | na mapie:G

Stare Polichno Ryglowy kościół poewangelicki (1826)

Miejscowość - historycznie związana z Santokiem - stanowiła kiedyś obronne zaplecze santockiego grodu. W 1364 r. wymieniona została w układzie granicznym pomiędzy Polską a Brandenburgią. W 1826 r. wieś wraz z kościołem strawił wielki pożar. Świątynię wkrótce odbudowano; na przełomie XIX i XX w. przebudowano i gruntownie odnowiono - najpierw w r. 1958, a później pod koniec lat 80.

Szachulcowy, jednonawowy budynek wzniesiono na planie prostokąta. Po stronie zachodniej nadbudowano go niedużą wieżą z hełmem w kształcie ostrosłupa. Małe przybudówka z wejściem do kościoła powstała już w okresie powojennym. Wcześniej główne wejście znajdowało się w ścianie północnej (bocznej). Zostało starannie zamurowane w sposób nawiązujący do oryginalnego muru. Wewnątrz częściowo zachowały się empy boczne.

Podczas przebudowy w 1958 r. pierwotny strop belkowy przykryto boazerią, skrócono balkony, zastąpiono

oryginalną posadzkę podłogą z lastryka, wymieniono stolarkę okienną. Wtedy jeszcze nie przywiązywano wagi do zabytkowej wartości budowli. W ostatnich latach coś się jednak w tym temacie zmieniło. W 1971 r. świątynię wpisano do rejestru zabytków pod nr 2113. Błazany dach zastąpiony został dachówką karpiovką. Obok kościoła zachowała się smukła bryła pierwszowojennego pomnika służąca dziś jako postument kapliczki maryjnej.

52°43'16"N 15°25'37"E | na mapie:H

Zdjęcia dodane przez (w kolejności): bakhita, bakhita, bakhita, bakhita, bakhita, bakhita, bakhita, bakhita

Trasa dodana przez: bakhita

Przewodnik wygenerowany w serwisie www.polskaniezwykla.pl. Wszystkie prawa zastrzeżone. Żadna część ani całość Mini przewodnika nie może być reprodukowana ani przetwarzana w sposób elektroniczny, mechaniczny, fotograficzny i inny; nie może być użyta do innej publikacji oraz przechowywana w jakiegokolwiek bazie danych bez pisemnej zgody Administratora serwisu. Copyright © 2007 Polska Niezwykła

Wygenerowano:
niedziela 25 sierpnia 2024 10:12:44

